

Commissiesamenvatting deelrapport 'Beschuldigingen van seksueel misbruik en twijfels aan herinneringen'

Dit deelrapport biedt inzicht in de gevolgen van onjuiste beschuldigingen seksueel misbruik. Diverse Nederlandse initiatieven zijn in de afgelopen decennia opgezet om aandacht hiervoor te vragen. In het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw – toen in Nederland onder meer in de media het fenomeen ritueel misbruik in de aandacht stond – voelden de ouders en andere beschuldigen zich niet gehoord of begrepen. Met een groep lotgenoten zochten ze steun bij elkaar, en vroegen aandacht voor onjuiste beschuldigingen van incest. Ook wilden zij voorkomen dat onjuiste beschuldigingen en onterechte veroordelingen meer ouders treffen. De Werkgroep Fictieve Herinneringen (WFH) was tien jaar lang actief van 1994 tot 2004.

Zij brachten onder meer rapporten uit zoals 'Een kleine fout?' in 1998. Uit een inventarisatie van ruim 100 van de 275 meldingen van (onjuiste) incest-beschuldigingen van begin jaren negentig haalden zij enkele patronen. Gedurende een therapie die (meestal) de dochter volgde, begint de verhouding met de ouders te verslechteren. Vaak wordt dit, aldus de ouders, gevolgd door het verbreken van het contact en daarna 'als een donderslag bij heldere hemel' de incestbeschuldiging. In 20% van gevallen gingen de beschuldigingen gepaard met aangiften, vrijwel allemaal leidend tot een sepot of vrijspraak, aldus de werkgroep. In één geval leidde aangifte tot een strafrechtelijke veroordeling van een ouder.

Een onjuiste of valse beschuldiging van seksueel misbruik in het algemeen, en een valse beschuldiging van specifiek het op rituele wijze misbruiken van een minderjarige, heeft een grote negatieve impact op het misbruikslachtoffer zelf, de beschuldigde, het ouderlijk gezin en op betrokken instanties. Hun kinderen braken met hen en met de rest van de familie. Vele beschuldigen raakten hun baan kwijt, gezinnen werden ontwricht en gevoelens van boosheid, verdriet en onmacht overheersten bij de werkgroepleden.

De Commissie heeft een selectie uit het volledige archief van 275 zaken laten maken van schriftelijke meldingen die sadistische of rituele (satanische) aspecten kenden. Bij twintig meldingen zijn dergelijke elementen genoemd. Vijf gevallen gaan specifiek over ritueel misbruik en satanisme. In de meeste gevallen ging het om een dochter die beschuldigingen uitte naar een vader, soms naar een moeder of naar andere familieleden zoals broers of zussen, grootouders of neven. Enkele karakteristieken vallen op. Uit de 20 bestudeerde gevallen blijkt dat de persoon die de beschuldigingen uitte ten tijde van deze herinneringen in therapie was of onder invloed van een kerkelijke voorganger stond. Sommige van de therapeuten of religieuze leiders namen het kind ook tijdelijk in huis. Het valt verder op dat meeste families die te maken hebben met beschuldigingen gelovig waren. Therapeuten hebben vaak hetzelfde geloof als degene die de beschuldiging uit. Ook valt op dat er weinig feiten en uitspraken die onderdeel uitmaken van de beschuldigingen kunnen worden geverifieerd: de beschuldigingen lijken vaak in een soort 'voorfase' te blijven steken. Hierdoor blijft het voor alle betrokkenen onduidelijk wat er dan precies voorgevallen zou zijn, zeker als er na beschuldiging geen contact meer is tussen aanklager en familie of als er geen aangifte en verder politieonderzoek is gedaan.

Twee Nederlandse initiatieven die gericht zijn op kennisdeling over onjuiste herinneringen zijn relevant om te noemen. Website Traumaversterking.nl geeft informatie over “fictieve herinneringen aan de hand van ervaringsverhalen en achtergrondinformatie”. Een actueel initiatief is van de organisatie De Doos van Pandora. Deze website richt zich op informatie bieden aan ouders en andere gezinsleden die geconfronteerd worden met hervonden herinneringen van één of meer van hun volwassen kinderen. Zij delen informatie over onder meer dissociatie, geheugen, hervonden herinneringen, alsook de mogelijke rol van de therapeut of therapie bij het komen tot onjuiste herinneringen. Veel van de ervaringsverhalen op de website gaan over incest in het algemeen. Eén enkele verklaring heeft betrekking op herinnerd misbruik met ritueel (satanische) kenmerken.

Een klein deel van de personen die beschuldigingen van seksueel misbruik in hun jeugd doet tegen ouders of andere volwassenen trekt na enige tijd en soms pas na vele jaren de aantijgingen in. Deze zogenaamde *herroepers* trekken de beschuldiging op een later moment deels óf geheel in. Sommigen herstellen het contact met de beschuldigde. Ook is er een groep die het contact met de familieleden niet meer wil of niet meer kan herstellen. De Commissie sprak zelf met een tweetal herroepers. Aanvullend op de informatie verkregen van deze herroepers is er gebruik gemaakt van ervaringsverhalen van herroepers, te vinden op de hierboven genoemde websites en op de Engelstalige website Grey Fraction. Volgens de informatie van deze website hebben herroepers veelal therapie gevolgd en waren het vooral andere klachten die de aanleiding waren tot het volgen van behandeling. Het herinneren van seksueel misbruik kwam in de loop der tijd tijdens sessies naar voren. De therapie lijkt vaak op het hervinden van herinneringen gericht te zijn. Deze herinneringen werden aanvankelijk als waar ervaren door de latere herroepers. Zij leken destijds niet te durven twifelen aan het professionele oordeel van hun therapeut. Sommigen waren aanvankelijk opgelucht dat zij eindelijk een verklaring kregen voor de oorzaak van hun problemen. Opvallend is dat de therapeuten weinig gebruik leken te maken van meer objectief (test)materiaal om hun diagnose te onderbouwen, aldus de website. In de online verhalen geven herroepers aan dat zij ‘alters’ (persoonsdelen) ontwikkelden tijdens therapie, in sommige gevallen aangemoedigd door de therapeut. Deze alters worden als ‘echt’ ervaren. Herroepers blijken (blijkend uit de verhalen) er later achter te komen dat de herinneringen niet waar kunnen zijn. Twijfels bij herroepers over de herinneringen werden door sommige therapeuten afgedaan als ontkenning of weerstand.

Met betrekking tot de verhalen van herroepers geldt, evenals voor de verhalen van slachtoffers van georganiseerd sadistisch misbruik, dat de Commissie hiervoor vooral afhankelijk is van hun verhalen en dat er niet of nauwelijks ondersteunende verklaringen bekend zijn. Verificatie is dus lastig.